

POTESTAS A POPOLO V LAST IZBLIZA

Štampanje ove publikacije omogućila
NORVEŠKA NARODNA POMOĆ

Milena Veličković, Miloš Todorović,
Bojana Zarić, Ivana Bogdanović

POTESTAS A POPULO V LAST IZBLIZA

POTESTAS A POPOLO – VLAST IZBLIZA

Autori

Milena Veličković
Miloš Todorović
Bojana Zarić
Ivana Bogdanović

Izdavač

Centar za slobodne izbore i demokratiju (CeSID)

Za izdavača

Dr Zoran Lučić

Urednik

Bojana Zarić

Lektor i korektor

Marija Brajović-Pavličić

Prelom i oblikovanje

SW4I

Štampa

Tipografik Plus, Beograd

Tiraž

1.500 primeraka

Beograd, april 2005.

Štampanje ove publikacije omogućila je:
Norveška narodna pomoć (NPA)

CENTAR ZA SLOBODNE IZBORE I DEMOKRATIJU

Lomina 9, 11000 Beograd

Tel/fax: 011/32 82 870

e-mail: cesid@cesid.org.yu; cesid@bitsyu.net

<http://www.cesid.org>

Milena Veličković, Miloš Todorović,
Bojana Zarić, Ivana Bogdanović

**POTESTAS
A POPULO
V LAST IZBLIZA**

II DOPUNJENO IZDANJE

Napomena

Tiraž prvog izdanja ovog priručnika iscrpljen je krajem 2002. godine. Pošto su Ustav i izborni zakoni novelirani u međuvremenu, drugo izdanje priručnika je pretrpelo neophodne izmene.

Uvod

Stanje u kome se trenutno nalazi društvo kome pripadamo može se shvatiti kao stanje novog početka, kao nova šansa koja je pružena svima nama i svakom pojedincu posebno. Kako će se razvijati naše društvo i u kojem će se pravcu kretati zavisi od svih nas. Ostvarivanje civilizacijskih tekovina i modernih standarda zahteva svestrano uključivanje građana u društvene procese.

Prethodna tradicija načina vođenja državne politike uzrokovala je veliku distanciranost građana od političkih procesa. Vladajući politički režimi često su činili sve da se građanin udalji od države. S jedne strane, neupućenost građana u funkcionisanje državnih institucija, s druge strane, namerno stvaranje svesti o nedodirljivosti, nepogrešivosti i nepromenljivosti postojećih institucija proizvelo je odbojnost građana prema politici. Takav odnos građana prema politici, nimalo neuobičajen za autoritarne države, doveo je do opšte nezainteresovanosti pojedinca za ostvarivanje osnovnih ljudskih prava.

Prvi korak ka prevazilaženju tog problema jeste spoznavanje i razumevanje društva, države i njenih institucija. Cilj našeg programa jeste upravo da obogatimo znanje mladih ljudi i samim tim podstaknemo njihovo kritičko mišljenje i sagledavanje društva. Sticanjem određenih znanja o svim tim „komplikovanim” institucijama i pojmovima koji nas okružuju, čvrsto smo uvereni, omogućiće im bolji uvid u njihova prava i mogućnosti njihove zaštite. Svrha saznavanja, poznavanja države, prava, politike nije ništa drugo do zaštita sebe samog, svoje porodice i šire zajednice kojoj pripadate.

Koja je osnovna funkcija države?

Državna vlast treba eksplicitno da izražava volju naroda. Da bi se zaista ostvarila volja naroda moraju se obezbediti izvesni društveni preduslovi. Građani su ti koji imaju određene ciljeve (uključivanje u evropske tokove, bolji rad lokalne samouprave, nezavisnost sudstva, nekorumpiranost policije..., pokazuju istraživanja javnog mnjenja) koje postavljaju državi, a koje država treba da ostvari.

Slobode i prava građana proklamovani međunarodnim dokumentima i Ustavom garantuju integritet pojedinca. Do ostvarivanja osnovnih prava i sloboda može doći samo u jednom zaista slobodnom društvu u kojem različita mišljenja cirkulišu između ljudi. Država poštovanjem ljudskih prava omogućava, pored ostalog, slobodno izražavanje političke volje građana, kao i njeno ostvarenje. Država koja negira ova prava, svojim delanjem ništi osnovne preduslove za stvaranje jednog zaista demokratskog društva. Samim tim, otvaraju se mogućnosti za tzv. prividnu demokratiju u kojoj mišljenje većine može često biti iskonstruisano ili jednostavno nepoštovano.

Kako bi država stvorila uslove za stvaranje i razvoj kritičkog mišljenja neophodno je da se obezbedi sloboda izražavanja mišljenja. Razni su vidovi izražavanja mišljenja od slobode govora, javne kritike, ravnopravnog i jednakomernog pristupa medijima, mogućnosti udruživanja u razna udruženja građana političkog ili drugog karaktera do one najznačajnije -

slobodnih i poštenih izbora. Odsta, demokratska država omogućava svojim građanima da na slobodnim i poštenim izborima izraze svoje slaganje ili eventualno neslaganje sa državnom politikom. Volja većine predstavlja vladajuću volju, osnovni „zakon” kojem se svaka vlast mora povinovati pošto su upravo građani osnovni nosioci suverenosti. Jednom izabrana vlast nije nepromenljiva, jer je upravo njena smenjivost jedan od osnovnih postulata demokratskog društva.

Demokratija pretpostavlja postojanje dva osnovna elementa: formiranje političke volje naroda, i njeno ostvarenje kroz opšteprihvaćenu proceduru (fer i poštenu izbore). Doduše, ponekad, je veoma tanka linija koja razdvaja autentičnu od fiktivne volje građana. Ova linija se jasnije pocrtava kontinuiranim obrazovanjem građana za demokratiju.

Kakav je odnos politike, prava i države?

Država ne može da postoji bez prava jer ona je ustanova regulisana pravom, a u isto vreme pravo reguliše i delatnost države u odnosu na društvo. Ustavom, kao najvišim pravnim aktom, i nizom drugih pravnih akata uređeni su osnovi državne organizacije i delatnost države.

Politika određuje opšti pravac državne delatnosti. Osnovni subjekti političke delatnosti su političke stranke. Svaka politička stranka ima određeni politički program, koji propagira i koji teži da ostvari dolaskom na vlast. Neke stranke stavljaju veći akcenat na jedne, a neke na druge društvene probleme. Obzirom na rešenja koja nude političke partije možemo razvrstavati po različitim kriterijumima, poput podele na: stranke desnice, stranke levice, stranke centra.

I POJMOVNIK

Građanin

Pored brojnih određenja i značenja pojma građanin, čini se najprimerenijom odrednica po kojoj je građanin–pojedinaac, koji u državi kao društveno–političkoj zajednici ostvaruje sva svoja prava i dužnosti, a pre svega politička prava. Ovakvo određen pojam građanina se suprotstavlja pojmu podanika, građanin je pravni i politički subjekat u demokratski ustojenoj zajednici.

Demokratija

Demokratija se može, pored niza definicija, odrediti i kao oblik poličkog poretka u kojem, što je sadržano u samom imenu, vlada narod, jer su osnovni instrumenti vlasti i državni upravljači samo izvršioци njegove volje. Izvorno značenje demokratije kao vladavine naroda, praktično je razvijeno u antičkoj atinskoj demokratiji. Zasnovana na načelu jednakosti građana nije bila zasnovana na izborima, već na neposrednom učešću svih (čitave zajednice) u vladavini, tj. državnim poslovima. Danas je demokratija oblik vladavine svih građana, celokupnog naroda koji putem izbora bira svoje predstavnike u parlament ili neke druge izborne organe. Dakle, od antičke neposredne, demokratija je postala posredna, predstavnička. Iako vladavina većine, demokratija nije „tiranija većine”. Osnovna prava i slobode čoveka i građanina predstavljaju jedan od osnovnih mehanizma ograničenja većine, te na taj način zaštite manjine.

U demokratiji narod je suveren, nosilac suvereniteta. Svi građani pred zakonom su jednaki, a zajedno sa pravnom jednakošću ide i politička jednakost – jednakost političkih prava.

„Demokratija je vladavina naroda, od strane naroda i za narod.”

A. Linkoln

„Demokratija znači da je „volja” izražena u pravnom poretku države istovetna sa voljom građana.”

Hans Kelzen

Vladavina prava i (ili) pravna država

Pravna država jeste pojam koji označava ograničavanje državne vlasti putem prava, podvođenje svih državnih organa i njihovih akata pod pravo. U pravnoj državi svaki je građanin odgovoran pred zakonom. Ukoliko se ogreši o zakon, biće kažnjen za povredu zakona, pod uslovom da je ona prethodno utvrđena putem redovne zakonske procedure, pred redovnim sudovima zemlje. Svaki čovek je potčinjen zakonu koji primenjuju redovni sudovi. Vladavina prava neminovno pretpostavlja nezavisno i efikasno sudstvo koje je u stanju da obezbedi zaštitu prava i slobodu pojedinca. Ona nužno čini odgovornim sve one koji

zloupotrebljavaju vlast, prekoračuju ovlašćenja, i uopšte koji se u vršenju vlasti oglašuju o zakone te delaju mimo njih. Razvijeni oblici pravne države i vladavine prava prelaze u demokratsku državu, koja u načelu isključuje svaku autokratsku i nedemokratsku vlast i zasniva se na načelu narodne suverenosti.

„Pod vladavinom prava ili pravnom državom podrazumevamo poredak u kojem je državna vlast, a naročito izvršna vlast, ograničena pravom (ustavom i zakonima) na način koji zajemčuje neprikosnovenost osnovnih sloboda i prava. U tom smislu vladavina prava znači i pravno ograničenje samovolje vlasti putem pouzdanih zakonskih jemstva ljudske sigurnosti i slobode, što se najčešće postiže nezavisnim i nepristrasnim sudovanjem.”

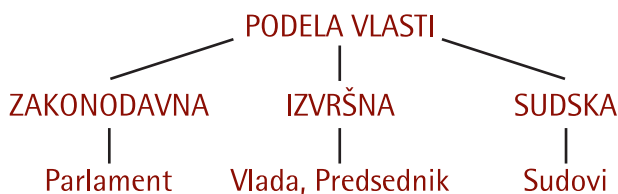
Kosta Čavoški

Podela vlasti

„Sve bi bilo izgubljeno ako bi isti čovek ili isto telo vladalaca, plemića ili naroda vršilo sve tri vlasti: vlast donošenja zakona, vlast izvršavanja državnih akata i vlast suđenja zločina ili sporova među pojedincima.”

Šarl Monteskuje

Teorija podele vlasti istorijski je nastala u procesu borbe građanstva protiv feudalne vlasti. Ta borba je istovremeno bila i borba za slobodu i demokratiju protiv apsolutizma feudalne monarhije. U apsolutističkoj monarhiji su sve tri vlasti bile spojene upravo u jednom organu – monarhu. On je donosio zakone, upravne akte i sudio po njima. Takvo jedinstvo vlasti značilo je i neograničenost vlasti. U svom delu „O duhu zakona” Monteskuje piše o tome kako bi „sve bilo izgubljeno”, kada ne bi postojalo princip podele vlasti, misleći prevažno na društvo u kome nije moguće ograničiti i kontrolisati državnu vlasti, gde je gubitak sloboda i prava čoveka i građanina neminovan. Danas je skoro u svim modernim državama organizacija vlasti izvedena uglavnom po načelu podele vlasti. Ovo načelo kazuje da tri osnovne funkcije državne vlasti treba poveriti različitim organima. Ove tri vlasti su među sobom jednake – nijedna nije viša, nijedna nije niža, i svaka je nezavisna. Celokupna podela vlasti upravo predstavlja izbegavanje koncentrisanja vlasti u istim rukama što neizbežno dovodi do tiranije. Dakle, sva vlast se deli na zakonodavnu, izvršnu i sudsku. Zakonodavna vlast donosi zakone, izvršna ih izvršava, a sudska sudi u skladu sa zakonom.

Država, suverena država, kome pripada suverenost

Suverenost je jedno od najbitnijih svojstava države. Suverenost kao svojstvo državne vlasti ogleda se u njenoj nezavisnosti, samostalnosti, odnosno u činjenici da država svoju vlast ne izvodi ni iz kakve druge vlasti. Danas se pojam suverenosti dvojako određuje, u pogledu državne vlasti, kada se javlja ili kao unutrašnja (isključiva ovlašćenja države da izvršava nesmetano vlast na svojoj teritoriji, nad vlastitim stanovništvom), ili kao spoljašnja (priznanje drugih država da neka država ima međunarodni subjektivitet), i u pogledu legitimizacije državne vlasti. U drugom slučaju se govori o narodnoj suverenosti kao o načelu po kome se državna vlast mora držati u određenim granicama.

Legalitet i legitimitet, legitimna vlast

„Legitimitet izražava sklad vlasti, političkog režima, s načinom mišljenja jednog naroda.“
Serđo Kota

Bitno obeležje prave demokratije je stvarno učešće građana u procesu političkog odlučivanja i vršenja vlasti uopšte. Demokratije nema ako građanin nije stvarni nosilac tog procesa stvaranja i vršenja vlasti. Oni koji upravljaju, vladaju, imaju legitimitet ako su zaista izraz volje naroda, odnosno ako u ivaju podršku naroda. Vlast koja to nema, ne može biti legitimna, a onda se ne može govoriti o demokratiji. Legitimitet vlasti posle suverenosti naroda predstavlja jedno od bitnih svojstava demokratije.

Legalitet - zakonitost podrazumeva obavezu svih državnih organa da rade u skladu sa zakonima, i obavezu poštovanja hijerarhije pravnih normi. Pravo, naravno, ne obavezuje samo državu već i sve građane. Naime, ustav je pravni akt najviše pravne snage i svi ostali pravni akti moraju biti u saglasnosti sa njim. U skladu sa tim, jednostavno rečeno, pravni akti niže snage moraju biti u skladu sa aktima više snage. Načelo legaliteta obezbeđuje pravnu sigurnost i izvesnost, a državi daje karakter pravne države.

Centralizacija i decentralizacija

Centralizacija predstavlja sistem upravljanja državom iz jednog centra. U takvom sistemu sve odluke i njihova izvršenja dolaze iz jednog centra. Centralizacija može imati različite modalitete.

Decentralizacija u organizacionom smislu znači upravljanje državom iz više centara. Decentralizacija podrazumeva prenošenje ovlašćenja na niže jedinice koje uživaju određen stepen samostalnosti. Kod decentralizacije se mogu javiti različiti modaliteti koji podrazumevaju veći ili manji stepen samostalnosti organizacionih jedinica. Najvažniji oblik decentralizacije je lokalna samouprava, unutar koje može doći do prenošenja ovlašćenja ali i do potpunog osamostaljivanja u određenim segmentima. Danas uveliko preovlađuje mišljenje o prednosti decentralizacije nad centralizacijom kao oblikom teritorijalne podele vlasti. Sa

političkog stanovišta, decentralizacija je više primerena demokratskim sistemima jer sprečava preteranu koncentraciju vlasti i ovlašćenja. Takođe se može reći da je decentralizacija jedan fleksibilan sistem, sposoban da se prilagodi stalno nadolazećim novim potrebama i zahtevima savremenog društva.

Položaj građana, slobode i prava

Danas je rasprostranjeno mišljenje da ljudi poseduju i uživaju prava i slobode i da ta prava i slobode niko, pa ni država, ne sme da povredi i ugrozi. Ostvarivanje prava i sloboda nije uvek išlo u korak sa njihovim proklamovanjem. Najveći raskorak između proklamovanih prava i sloboda i njihovog ostvarivanja pratio je raznovrsne nedemokratske režime koji su, uprkos formalnom postojanju ustava, sprovodili strahovladu, policijsku torturu i slično. I danas se u takvim društvima proklamovana prava i slobode otvoreno krše i gaze. Dakle, praksa je pokazala da puko unošenje prava i sloboda u ustav i njihova konkretizacija kroz zakone, nije garancija da će biti ostvareni u praksi. Zbog svega toga se u novije vreme posebno utvrđuju obaveze država da obezbede uslove za ostvarivanje prava i sloboda čoveka i građanina. Svojevrsna internacionalizacija ovog pitanja predstavlja novo sredstvo borbe za širenje sloboda i prava u sve zemlje sveta. Pravi početak procesa internacionalizacije vezuje se za obrazovanje Organizacije ujedinjenih nacija i njenu aktivnost na području prava čoveka i građanina.

Prvi korak ka internacionalizaciji zaštite ljudskih prava bilo je donošenje Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima UN-a. Ta deklaracija, koju je jednoglasno usvojila Generalna skupština Ujedinjenih nacija 10. decembra 1948. godine, nije bila opšteobavezan akt za države članice i imala je više moralni karakter. Nakon tog dokumenta, UN su donele 1966. godine još dva bitna dokumenta: Pakt o građanskim i političkim pravima i Pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Ova dva dokumenta stupila su na snagu 1976. godine, kada ih je ratifikovao ili im pristupio dovoljan broj država. Paktovi su pravno obavezni za sve države potpisnice.

Pored ovih dokumenata, Savet Evrope je usvojio još jedan dokument o zaštiti ljudskih prava nazvan Konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Od 1950. godine kada je potpisana od strane 13 država članica (danas su sve zemlje članice Saveta Evrope potpisale, a najveći broj je i ratifikovao ovaj dokument), Evropska konvencija, sa svojim protokolima, predstavlja prvi korak ka konkretnoj zaštiti pojedinca. Naime, protokolom br. 11 omogućena je žalba pojedinca na kršenje Konvencije Evropskom sudu za ljudska prava. Na taj način, prvi put je omogućeno pojedincu da postane parnična stranka u postupku pred jednim međunarodnim sudom.

Još jedan oblik evropske regionalne saradnje ustanovljava sistem zaštite ljudskih prava. To je Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS), izrasla iz Konferencije o evropskoj bezbednosti i saradnji (KEBS), a koja okuplja evropske države, SAD i Kanadu. Za oblast ljudskih prava posebno je značajan proces otvoren Konferencijom u Beču (1986-89), koji je označio važan preokret jer su tadašnje socijalističke zemlje odustale od svog dota-

dašnjeg shvatanja da su ljudska prava unutrašnje pitanje svake zemlje. Završni dokument Bečke konferencije uključivao je i odeljak pod naslovom „Ljudska dimenzija KEBS-a” kojim se države učesnice obavezuju da svoje zakonodavstvo u oblasti ljudskih prava usklade sa međunarodnim pravom i obavezama koje proističu iz dokumenata KEBS-a. Istovremeno je ustanovljen i posmatrački mehanizam u oblasti ljudskih prava. Sastanak o ljudskoj dimenziji KEBS-a održan u Kopenhagenu juna 1990, prvi posle sloma Istočnog bloka, okončan je usvajanjem završnog dokumenta koji je posvećen značaju vladavine prava i suštinskim odlikama demokratskih društava. Posebno je istaknuta obaveza država da obezbede uslove za slobodne i poštene izbore, uključujući, prvi put, i obavezu država da prihvate nepristrasne posmatrače na izborima, i to kako one koji dolaze iz drugih država članica, tako i sopstvene građane organizovane u tu svrhu.

Pored mnogobrojnih međunarodnih dokumenata o zaštiti ljudskih prava, Ustavi državne zajednice SCG i Republike Srbije garantuju slobode i prava građana, a mnoga prava i slobode dalje su uređena drugim pravnim propisima, kao što su zakoni (npr. Krivični zakon, Zakon o informisanju, izborni zakoni, zakoni o službenoj upotrebi jezika i pisma i mnogi drugi) do statuta opština koji su posebno važni za ostvarivanje prava nacionalnih manjina.

Slobode i prava građana izvedena iz Ustavne povelje državne zajednice Srbija i Crna Gora

Ljudska prava i osnovne slobode

- Pravo na život;
- Nepovredivost fizičkog i psihičkog integriteta;
- Zabrana ropstva, položaja sličnog ropstvu i prinudnog rada;
- Pravo na slobodu i bezbednost;
- Dodatna jemstva u slučaju lišavanja slobode zbog krivičnog dela ili prekršaja;
- Posebna jemstva;
- Pravo na pravično suđenje;
- Pravo na pravno sredstvo;
- Pretpostavka nevinosti;
- Zabrana retroaktivnosti, kažnjavanje samo na osnovu zakona;
- Ne bis in idem;
- Pravo na rehabilitaciju i naknadu štete za pogrešnu osudu u krivičnom postupku;
- Pravo na imovinu;
- Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života;
- Pravo na sklapanje braka;
- Sloboda misli, savesti i veroispovesti;
- Verske zajednice;
- Prigovor savesti;
- Sloboda mišljenja i izražavanja;

- Sloboda medija;
- Sloboda okupljanja;
- Sloboda udruživanja;
- Pravo na slobodne izbore;
- Pravo na peticiju;
- Državljanstvo;
- Punoletstvo;
- Pravo na slobodu kretanja;
- Pravo na utočište u državnoj zajednici Srbija i Crna Gora;
- Posebna zaštita porodice, majke i deteta;
- Pravo na rad;
- Pravo na štrajk;
- Socijalno obezbeđenje i socijalno osiguranje;
- Pravo na obrazovanje;
- Sloboda naučnog i umetničkog stvaranja;
- Pravo na zaštitu zdravlja;
- Zdrava životna sredina.

Prava pripadnika nacionalnih manjina

- Osnov i okvir prava pripadnika nacionalnih manjina;
- Sloboda izražavanja nacionalnog identiteta;
- Zabrana diskriminacije;
- Zabrana nasilne asimilacije;
- Zabrana izazivanja rasne, nacionalne i verske mržnje;
- Pravo na očuvanje posebnosti;
- Pravo na udruživanje;
- Saradnja sa sunarodnicima u drugim državama;
- Unapređenje uslova života;
- Razvijanje duha tolerancije;
- Jemstvo stečenih prava.

Nevladine organizacije i ljudska prava

Sve proklamacije i katalogi ljudskih prava, međunarodni i domaći, mogu, kako smo već pominjali, biti prazne priče ili čak fasade iza kojih se kriju najbrutalnije diktature. Često se u literaturi pominje takozvani „Staljinov ustav” koji je, na papiru, sadržavao uzorni spisak ljudskih sloboda i prava, dok je u stvarnosti period njegovog režima obeležilo najsurovije poništavanje svih prava, za desetine miliona ljudi čak i onog najosnovnijeg – prava na život. Čak i u državama koje mnogo više drže do poštovanja ljudskih prava, faktičko stanje često je daleko od proklamovanog. Nekada je samo reč o pojedinačnim slučajevima, a ponekad je čitavim društvenim grupama uskraćeno uživanje nekih osnovnih prava. U svakom slučaju,

budući da su ljudska prava danas univerzalno prihvaćena kao tekovina civilizacije i kao nešto što se javno, „oficijelno” ne može osporavati, države se uvek trude da se u međunarodnom okruženju predstave u najboljem svetlu, pa često poriču da se na njihovoj teritoriji ta prava krše. Istina, ponekad, kad to međunarodno pravo dozvoljava, države formalno optužuju jedna drugu, kao, na primer, kada je Velika Britanija u okviru mehanizma KEBS-a optužila Čehoslovačku zbog nezakonitog zatvaranja Vaclava Havela (docnije predsednika Češke), ili kada su Turska i Bugarska iskoristile mogućnosti koje je nudio KEBS da jedna drugu optuže zbog postupanja prema nacionalnim manjinama. Ipak, države i državni službenici po pravilu su posvećeni čuvanju sopstvene reputacije, što im često onemogućava otvorenu raspravu, a još manje bezuslovno priznanje kršenja ljudskih prava.

Zbog svega toga, mnogi pojedinci, građani koji nisu nosioci vlasti niti u njoj imaju funkcije ili službu, udružuju se da bi branili vrednosti do kojih im je stalo, neretko žrtvujući svoje vreme, zaradu, ponekad i živote kako bi otkrili kršenja ljudskih prava, ukazali na njih i pomogli žrtvama. Takva udruženja građana imaju za jedini cilj da utvrde koje je pravo i kad prekršeno, ko je to učinio i da na taj način alarmiraju domaću i međunarodnu javnost kako bi doprineli sprovođenju međunarodno preuzetih obaveza, a često i domaćeg pravnog poretka. S obzirom na to da ni na koji način nisu uključeni u vladin aparat, da nisu preduzeća koja posluju u cilju profita i da ne podržavaju nijednu stranku učesnicu u političkom tržištu, ove organizovane grupe su nevladine, neprofitne i nestranačke organizacije (NVO).

II DRŽAVA

Državna zajednica Srbija i Crna Gora

Ustavna povelja, najviši pravni akt državne zajednice, usvojena je 4. februara 2003. godine u Saveznoj skupštini Srbije i Crne Gore. Istovremeno sa danom usvajanja i proglašenja prestao je da važi Ustav Savezne Republike Jugoslavije iz 1992. godine, kao i Savezna Republika Jugoslavija, a konstituisana je državna zajednica Srbija i Crna Gora (u daljem tekstu Srbija i Crna Gora ili samo SCG). Nakon stupanja na snagu Ustavne povelje sva prava i obaveze Savezne Republike Jugoslavije prešli su na Srbiju i Crnu Goru.

Državna zajednica zasnovana je na ravnopravnosti dve države članice - Srbije i Crne Gore. Administrativni centar SCG je u Beogradu. Sedište Skupštine i Saveta ministara je u Beogradu, a sedište Suda u Podgorici.

Državna zajednica SCG je jedan subjekt međunarodnog prava i član međunarodnih globalnih i regionalnih organizacija za čije članstvo je uslov međunarodni subjektivitet. Ona uspostavlja međunarodne odnose sa drugim državama i međunarodnim organizacijama i zaključuje međunarodne ugovore i sporazume. S tim što je Ustavnom poveljom omogućeno da i države članice mogu da održavaju međunarodne odnose, zaključuju međunarodne sporazume, osnivaju predstavništva u drugim državama, ako to nije u suprotnosti s nadležnostima SCG i interesima druge države članice. Države članice mogu biti i članice međunarodnih globalnih i regionalnih organizacija za čije članstvo nije uslov međunarodni subjektivitet. Temelj sistema vlasti SCG jeste podela vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku.

Zakonodavna vlast

Zakonodavnu vlast predstavlja Skupština SCG i ona je u vršenju vlasti nezavisna. Skupština je jednodomna i čini je 126 poslanika, od kojih je 91 poslanik iz Srbije, a 31 iz Crne Gore. Poslanici se biraju tokom prve dve godine po usvajanju Ustavne povelje posredno, srazmerno zastupljenosti u Narodnoj skupštini Srbije i Skupštini Republike Crne Gore. Na prvim izborima poslanici su birani iz sastava Narodne skupštine Republike Srbije, Skupštine Republike Crne Gore i Savezne skupštine.

Ustavnom poveljom predviđeno je da će poslanici biti birani neposredno, nakon ovog početnog perioda, kao i da će mandat poslanika trajati četiri godine.

Predsednik i potpredsednik Skupštine biraju se iz redova poslanika i ne mogu da budu iz iste države članice. Sem toga, Ustavnom poveljom predviđeno je da predsednik Skupštine i predsednik SCG, takođe, ne mogu biti iz iste države članice.

Odluke u Skupštini se donose većinom glasova od ukupnog broja poslanika, s tim da za odluku glasa većina od ukupnog broja poslanika iz svake države članice. Predlog zakona Skupštini može podneti Savet Ministara, poslanik i Skupština države članice.

Skupština odlučuje o Ustavnoj povelji i donosi zakone i druge akte o:

- institucijama osnovanim u skladu sa Ustavnom poveljom i njihovim funkcionisanjem;
- primeni međunarodnog prava i konvencija koje utvrđuju obaveze o saradnji Srbije i Crne Gore sa međunarodnim sudovima;
- proglašenju i ukidanju ratnog stanja uz prethodnu saglasnost skupština država članica;
- vojnim pitanjima i odbrani;
- članstvu SCG kao subjektu međunarodnog prava u međunarodnim organizacijama i pravima i obavezama koja proističu iz tog članstva uz prethodnu saglasnost nadležnih organa država članica;
- utvrđivanju granica SCG, uz prethodnu saglasnost Skupštine države članice na čijoj teritoriji je ta granica;
- pitanjima koja se odnose na standardizaciju, intelektualnu svojinu, mere i dragocene metale i statistiku;
- politici useljavanja, davanja azila, viznom sistemu i integrisanom upravljanju granicnim poslovima, u skladu sa standardima EU;
- ratifikovanju međunarodnih sporazuma SCG;
- godišnjim prihodima i rashodima neophodnim za finansiranje nadležnosti poverenih SCG na predlog nadležnih organa država članica i Saveta ministara;
- sprečavanju i uklanjanju prepreka slobodnom kretanju robe, usluga, lica i kapitala u okviru SCG;
- izboru predsednika i Saveta ministara;
- zastavi, himni i grbu SCG;
- vrši i druge poslove iz nadležnosti SCG utvrdene Ustavnom poveljom.

Izvršna vlast

Predsednik i Savet ministara predstavljaju izvršnu vlast.

Predsednik državne zajednice Srbija i Crna Gora

Na predlog predsednika i potpredsednika Skupštine, poslanici biraju predsednika državne zajednice SCG. Ako predloženi kandidat ne dobije potrebnu većinu glasova, predsednik i potpredsednik Skupštine u roku od 10 dana predlažu novog kandidata. Ukoliko i taj kandidat ne dobije potrebnu većinu glasova, Skupština se raspušta i raspisuju se izbori.

Mandat predsednika traje četiri godine, s tim što može prestati i pre isteka tog vremena i to u slučaju ostavke, razrešenja i raspuštanja Skupštine SCG.

Mandat predsednika prestaje ostavkom kada je konstatuje Skupština. Predsednik može biti razrešen dužnosti od strane Skupštine, ako se utvrdi da je povredio Ustavnu povelju.

U ova dva slučaja, potpredsednik Skupštine obavlja dužnost predsednika SCG do izbora novog predsednika.

Predsednika SCG kome je mandat prestao zbog raspuštanja Skupštine, nastavlja da vrši

dužnost do izbora novog predsednika državne zajednice SCG.

Predsednik SCG ne može dva puta uzastopno biti iz iste države članice. Ukoliko je izabrani predsednik državne zajednice SCG iz iste države članice kao i predsednik Skupštine, tada predsednik i potpredsednik Skupštine zamenjuju funkcije. Za svoj rad predsednik odgovara Skupštini Srbije i Crne Gore.

Nadležnosti predsednika:

- predstavlja Srbiju i Crnu Goru u zemlji i inostranstvu;
- predsedava Savetom ministara i rukovodi njegovim radom;
- predlaže sastav Saveta ministara i razrešenje njegovih članova;
- član je Vrhovnog saveta odbrane;
- donosi ukaze o postavljenju i opozivu šefova diplomatsko-konzularnih predstavništava Srbije i Crne Gore i prima akreditivna i opozivna pisma stranih diplomatskih predstavnika;
- dodeljuje odlikovanja i druge počasti;
- proglašava zakone koje donosi Skupština Srbije i Crne Gore i propise koje donosi Savet ministara;
- raspisuje izbore za Skupštinu Srbije i Crne Gore;
- obavlja i druge poslove određene Ustavnom poveljom.

Savet ministara

U sastav Saveta ministara ulaze predsednik SCG, ministar spoljnjih poslova, ministar odbrane, ministar za ekonomske odnose sa inostranstvom, ministar za unutrašnje ekonomske odnose i ministar za ljudska i manjinska prava.

Predsednik SCG predlaže Skupštini kandidate za ministre Saveta ministara i kandidate za ministra spoljnjih poslova i zamenika ministra odbrane. Poslanici u Skupštini glasaju za listu kandidata za Savet ministara. Da bi kandidati bili izabrani potrebno je da lista dobije većinu glasova. Ako lista ne dobije većinu glasova, predsednik može još dva puta da predloži listu kandidata. Ukoliko lista kandidata ne dobije potrebnu većinu u roku od 60 dana od dana predlaganja prve liste kandidata, Skupština se raspušta i raspisuju se izbori.

Dva kandidata za ministra moraju biti iz iste države članice kao i predsednik, a tri iz druge države članice. Kandidati za ministra spoljnjih poslova i ministra odbrane moraju biti iz različitih država članica, kao i njihovi zamenici.

Mandat ministara traje četiri godine, s tim što može prestati i pre vremena i to u slučaju: ostavke, izglasavanja nepoverenja, razrešenja ili raspuštanja skupštine SCG.

Ministri i zamenici ministara kojima je prestao mandat obavljaju funkciju do izbora novih.

Savet ministara donosi odluke većinom glasova. U slučaju jednakog broja glasova odlučujući je glas predsednika, ali potrebno je da je za odluku glasao bar jedan ministar iz druge države članice. Savet ministara za svoj rad odgovara Skupštini.

Nadležnosti Saveta ministara:

- utvrđuje i sprovodi politiku državne zajednice, saglasno utvrđenoj zajedničkoj politici i interesima država članica;
- koordinira rad ministarstava;
- predlaže Skupštini zakone i druge akte iz nadležnosti ministarstava;
- imenuje i razrešava šefove diplomatsko-konzularnih predstavništava Srbije i Crne Gore i druge funkcionere u skladu sa zakonom;
- donosi podzakonske akte, odluke i druge opšte akte za izvršavanje zakona Srbije i Crne Gore;
- vrši i druge izvršne funkcije u skladu sa Ustavnom poveljom i zakonom.

Ministri

Ministar spoljnih poslova sprovodi i odgovoran je za sprovođenje spoljne politike državne zajednice SCG, koordinira utvrđivanje spoljne politike sa nadležnim organima država članica, pregovara o međunarodnim sporazumima i predlaže Savetu ministara kandidate za šefove konzularnih predstavništava SCG.

Ministar odbrane koordinira i sprovodi utvrđenu odbrambenu politiku i rukovodi vojskom u skladu sa zakonom i ovlašćenjima Vrhovnog saveta odbrane. Pored toga, on predlaže Vrhovnom Savetu odbrane kandidate za imenovanje i postavlja, unapređuje i razrešava dužnosti oficire u skladu sa zakonom. Ministar odbrane je civilno lice.

Ustavnom poveljom predviđeno je da nakon dve godine, ministri inostranih poslova i odbrane zamenjuju funkcije sa svojim zamenicima.

Ministar za ekonomske odnose sa inostranstvom odgovoran je za pregovaranje, koordinaciju i implementaciju međunarodnih sporazuma, uključujući ugovorne odnose sa Evropskom unijom i koordinaciju odnosa sa međunarodnim ekonomskim i finansijskim institucijama nakon konsultacija sa nadležnim ministrima države članice.

Ministar za unutrašnje ekonomske odnose odgovoran je za koordinaciju i harmonizaciju ekonomskih sistema država članica u cilju uspostavljanju i neometanog funkcionisanja zajedničkog tržišta, uključujući slobodno kretanje ljudi, robe, usluga i kapitala.

Ministar za ljudska i manjinska prava prati ostvarivanje ljudskih i manjinskih prava i sa nadležnim organima država članica koordinira rad na sprovođenju i poštovanju međunarodnih konvencija o zaštiti ljudskih i manjinskih prava.

Sudska vlast

Sud Srbije i Crne Gore vrši sudsku vlast. U sastav Suda ulazi jednak broj sudija iz obe države članice. Na predlog Saveta ministara, Skupština bira sudije, na period od šest godina. Sudije moraju biti diplomirani pravnici, sa najmanje petnaest godina iskustva u struci i mogu biti samo jednom birani na tu funkciju. Sudije su nezavisne u svom radu i ne mogu biti razrešeni pre isteka vremena na koje su birani, sem u slučajevima koji su propisani zakonom.

Odluke suda su obavezujuće i bez prava žalbe. Sud je ovlašćen da stavi van snage zakone, druge propise i akte institucija SCG koji su u suprotnosti s Ustavnom poveljom i zakonima državne zajednice SCG.

Nadležnosti Suda:

- rešava sporove između institucija SCG po pitanjima njihove nadležnosti iz Ustavne povelje;
- rešava sporove između SCG i jedne ili obe države članice ili između dve države članice po pitanjima iz njihove nadležnosti;
- razmatra žalbe građana, kada nisu predviđena druga pravna sredstva, ukoliko im je neka institucija SCG ugrozila prava ili slobode koje im garantuje Ustavna povelja;
- ceni usklađenost ustava država članica sa Ustavnom poveljom;
- ceni usklađenost zakona država članica sa zakonima državne zajednice;
- rešava o zakonitosti konačnih upravnih akata institucija SCG.

III REPUBLIKA SRBIJA

Ustav Republike Srbije donet je 1990. godine i predstavlja najviši pravni akt Srbije. Ovaj ustav uvodi načelo podela vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku. Ustavom se uređuju:

- slobode, prava i dužnosti čoveka i građanina
- prava i dužnosti državnih organa (Narodne skupštine, Predsednika Republike, Vlade, sudova i javnih tužilaštava, Narodne banke)
- teritorijalna organizacija Republike Srbije

Zakonodavna vlast

Ustavom zakonodavna vlast pripada Narodnoj skupštini Republike Srbije. Skupština je jednodomna, ima 250 poslanika koji se biraju na neposrednim izborima na period od četiri godine.

Predsednik i potpredsednici Skupštine biraju se iz redova poslanika na period od četiri godine. Predsednik predstavlja Narodna skupštinu, raspisuje izbore za narodne poslanike i za predsednika Republike i druge poslove određene Ustavom, zakonom i poslovnikom Skupštine.

Narodna skupština obavezno se sastaje u dva redovna zasedanja. Prvo redovno zasedanje počinje prvog radnog dana u martu, a drugo počinje prvog radnog dana u oktobru. Vanredna zasedanja zakazuju se na zahtev najmanje trećine od ukupnog broja poslanika ili na zahtev vlade. U slučaju proglašenja vanrednog stanja na delu teritorije Republike Srbije, Narodna skupština se sastaje bez poziva.

Odluke u Narodnoj skupštini donose se većinom glasova na sednici kojoj prisustvuje većina od ukupnog broja narodnih poslanika, ako Ustavom nije predviđena posebna (kvalifikovana) većina.

Nadležnosti Narodne skupštine:

- odlučuje o promeni Ustava;
- donosi zakone, druge propise i opšte akte;
- donosi plan razvoja, prostorni plan, budžet i završni račun;
- utvrđuje predlog odluke o promeni granice Republike Srbije;
- utvrđuje teritorijalnu organizaciju u Republici Srbiji;
- odlučuje o ratu i miru;
- ratifikuje međunarodne ugovore;
- raspisuje republički referendum;
- raspisuje republički javni zajam i odlučuje o zaduživanju Republike Srbije;
- bira i razrešava predsednika i potpredsednike Narodne skupštine; predsednika, potpredsednike i ministre u Vladi; predsednika i sudije Ustavnog suda, Vrhovnog suda i

- drugih sudova; republičkog javnog tužioca i javne tužioce; guvernera Narodne banke i druge funkcionere određene zakonom;
- obavlja kontrolu nad radom vlade i drugih organa i funkcionera odgovornih Narodnoj skupštini, u skladu sa Ustavom i zakonom;
- daje amnestiju za krivična dela;
- obavlja i druge poslove u skladu sa Ustavom.

Izvršna vlast

Predsednik Republike i vlada predstavljaju izvršnu vlast.

Predsednik

Ustav Republike Srbije daje predsedniku Republike velika ovlašćenja i istovremeno obezbeđuje njegov nezavisan položaj. Takav položaj obezbeđen je neposrednim izborom od strane građana. Pored toga što je jedan od nosilaca izvršne vlasti, predsednik Republike utiče na rad zakonodavne i sudske vlasti. Naime, on može da raspusti Skupštinu, na obrazložen predlog vlade, da donosi ukaze o proglašenju zakona (ukoliko predsednik Republike ne donese ukaz o proglašenju zakona, zakon ne može stupiti na snagu) i predlaže Skupštini kandidate za predsednika i sudije Ustavnog suda Srbije.

Mandat predsednika traje pet godina. Isto lice može biti izabrano za predsednika Republike najviše dva puta. Predsednik ne može obavljati drugu javnu funkciju ili profesionalnu delatnost, uživa imunitet kao narodni poslanik i o njegovom imunitetu odlučuje Narodna skupština. Predsednik je odgovoran građanima Republike Srbije.

Predsedniku Republike može prestati mandat pre isteka vremena na koje je biran u slučaju opoziva ili ostavke. U slučaju ostavke predsednik obaveštava javnost i predsednika Narodne skupštine.

Kad Narodna skupština oceni da je predsednik Republike prekršio Ustav, pokreće postupak za njegov opoziv, s tim što je potrebno da se o tome izjasni dve trećine od ukupnog broja narodnih poslanika. Zatim sledi neposredno izjašnjenje birača o opozivu predsednika. Dakle, građani su ti koji odlučuju da li će predsednik biti opozvan ili ne. Da bi predsednik bio opozvan potrebno je da za opoziv glasa većina od ukupnog broja birača. Ako birači ne opozovu predsednika Republike, Narodna skupština se raspušta, i u tom slučaju i vladi prestaje mandat.

Nadležnosti predsednik Republike:

- predlaže Narodnoj skupštini kandidata za predsednika vlade, pošto sasluša mišljenje predstavnika poslaničke većine u Narodnoj skupštini;
- predlaže Narodnoj skupštini kandidate za predsednika i sudije Ustavnog suda;
- ukazom proglašava zakone;
- obavlja poslove iz oblasti odnosa Republike Srbije sa drugim državama i međunarodnim

- organizacijama, u skladu sa zakonom;
- rukovodi oružanim snagama u miru i ratu i narodnim otporom u ratu; naređuje opštu i delimičnu mobilizaciju; organizuje pripreme za odbranu u skladu sa zakonom;
- kada Narodna skupština nije u mogućnosti da se sastane, po pribavljenom mišljenju predsednika vlade utvrđuje postojanje neposredne ratne opasnosti ili proglašava ratno stanje;
- po svojoj inicijativi ili na predlog vlade, za vreme ratnog stanja ili neposredne ratne opasnosti, donosi akte o pitanjima iz nadležnosti Narodne skupštine, s tim što je dužan da ih podnese na potvrdu Narodnoj skupštini čim ona bude u mogućnosti da se sastane. Aktima donetim za vreme ratnog stanja mogu se ograničiti pojedine slobode i prava čoveka i građanina i izmeniti organizacija, sastav i ovlašćenja vlade i ministarstava, sudova i javnih tužilaštava;
- na predlog vlade, kada su na delu teritorije Republike Srbije ugroženi bezbednost Republike Srbije, slobode i prava čoveka i građanina ili rad državnih organa, proglašava vanredno stanje i donosi akte za preduzimanje mera koje takve okolnosti iziskuju, u skladu sa Ustavom i zakonom;
- daje pomilovanja;
- dodeljuje odlikovanja i priznanja utvrđena zakonom;
- obrazuje stručne i druge službe za obavljanje poslova iz svoje nadležnosti;
- obavlja i druge poslova u skladu s Ustavom.

Vlada

U sastav vlade čine predsednik, potpredsednici i ministri. U slučaju da su oni izabrani iz reda narodnih poslanika, zadržavaju mandat narodnih poslanika.

Kandidat za predsednika vlade (predložen od strane predsednika Srbije) pred Narodnom skupštinom iznosi svoj program i predlaže sastav vlade, a konačnu odluku o sastavu donose poslanici. Naime, vlada je izabrana ako je za njen izbor glasala većina od ukupnog broja narodnih poslanika.

Vlada i svaki njen član za svoj rad odgovaraju Narodnoj skupštini, koja vladi ili njenom pojedinačnom članu može izglasati nepoverenje. Predlog za izglasavanja nepoverenja može podneti najmanje 20 narodnih poslanika, a odluka o razrešenju vlade ili pojedinog njenog člana prihvaćena je ako je za nju glasala većina od ukupnog broja poslanika.

Mandat vlade i pojedinačnom članu, može prestati pre vremena u slučaju podnošenja ostavke Narodnoj skupštini. Ukoliko predsednik vlade podnese ostavku ili je razrešen dužnosti onda to povlači ostavku cele vlade.

Predsednik, potpredsednici i ministri uživaju imunitet kao narodni poslanici, a o njihovom imunitetu odlučuje vlada.

Nadležnosti vlade:

- vodi politiku Republike Srbije i izvršava zakone, druge propise i opšte akte Narodne

- skupštine u skladu sa Ustavom;
- donosi uredbе, odluke i druge akte za izvršavanje zakona;
- predlaže plan razvoja, prostorni plan, budžet i završni račun;
- predlaže zakone, druge propise i opšte akte;
- utvrđuje načela za unutrašnju organizaciju ministarstava i posebnih organizacija; poništava ili ukida njihove propise koji su u suprotnosti sa zakonom ili propisom koji je ona donela;
- daje mišljenje o predlogu zakona i drugog propisa ili opšteg akta koji je Narodnoj skupštini podneo drugi predlaga;
- obrazuje stručne i druge službe za svoje potrebe;
- obavlja i druge poslove u skladu sa Ustavom i zakonom.

Ministarstva

Poslove državne uprave obavljaju ministarstva. Ministarstva primenjuju zakone i druge propise i opšte akte Narodne skupštine i vlade, kao i opšte akte predsednika Republike. Pored toga, ministarstva rešavaju u upravnim stvarima, vrše upravni nadzor i obavljaju druge upravne poslove utvrđene zakonom.

Prilikom vršenja nadležnosti koja su im Ustavom i zakonom određena, ministarstva su samostalna.

Sudska vlast

Sudska vlast pripada sudovima. Oni štite slobode i prava građana, prava i interese pravnih subjekata i obezbeđuju ustavnost i zakonitost. Najviši sud u Republici Srbiji je Vrhovni sud.

Sudovi su u svom radu samostalni i nezavisni i sude na osnovu Ustava, zakona i drugih opštih akata.

Sud sudi u veću, s tim što u određenim slučajevima (zakonom određenim) sudi sudija pojedinac. U sudskom postupku učestvuju sudije i sudije porotnici, ali i ovde postoji izuzetak, tj. zakonom se može propisati da u određenim sudovima i određenim stvarima sude samo sudije (profesionalci). Suđenja su otvorena za javnost, ali u određenim slučajevima suđenja mogu biti zatvorena za javnost (radi čuvanja tajni, zaštite morala, interesa maloletnika ili zaštite drugih opštih interesa).

Sudije bira i razrešava Narodna skupština. Sudijska funkcija je stalna, i sudija ne može da obavlja poslove koji su zakonom utvrđeni kao nespojivi sa sudijskom funkcijom.

Sudiji može da prestane sudijska funkcija ukoliko to sudija sam zatraži ili kada ispuni uslove za starosnu penziju. Narodna skupština može da razreši sudiju ako je osuđen za krivično delo na bezuslovnu kaznu zatvora od najmanje šest meseci ili za kažnjivo delo koje ga čini nepodobnim za vršenje sudijske funkcije, u slučajevima nestručnog i nesavesnog obavljanja sudijske funkcije, kao i u slučaju trajnog gubitka radne sposobnosti za vršenje sudijske funkcije. Utvrđivanje postojanja razloga za prestanak sudijske funkcije vrši Vrhovni sud i o tome obaveštava Narodnu skupštinu.

IV LOKALNA SAMOUPRAVA

Nadležnosti opštine (grada)

U izvorne nadležnosti opštine (grada) spadaju komunalne delatnosti (vodovod, toplane, gradski prevoz, čistoća, pijace, parkovi, parkirališta, groblja...), staranje o stambenim zgradama, donošenje urbanističkih planova, uređenje i korišćenje građevinskog zemljišta, poslovnog prostora, staranje o ulicama i lokalnim putevima, staranje o zaštiti životne sredine, kulture, sporta, a poveravanje nadležnosti (izvorne nadležnosti Republike) je izvršeno u oblasti osnovnog obrazovanja, primarne zdravstvene zaštite, dečije i socijalne zaštite....

Posebna rešenja gradskih opština

Nadležnost gradske opštine određuje grad svojim Statutom. Sve što grad poveri opštini to je njena nadležnost. Pored izvršavanja propisa i opštih akata grada, to su poslovi uprave (izdavanje raznih izvoda iz javnih knjiga, izdavanje uverenja ili potvrda, izdavanje dozvola...), urbanizam... Za vršenje ovih poslova Grad prenosi odgovarajuću sumu novca iz svog budžeta u budžet opštine.

Organi lokalnih vlasti i njihove nadležnosti

Skupština opštine (grada)

Skupština opštine (grada) najviši je organ odlučivanja u jedinici lokalne samouprave budući da je predstavnički organ. Čine je odbornici koji se biraju neposredno na lokalnim izborima. Nadležnosti skupštine su mnogobrojne, ali dve se izdvajaju po značaju: normativna i izborna. Normativna nadležnost skupštine opštine (grada) podrazumeva da skupština donosi statut, propise i druge opšte akte, budžet i završni račun, program razvoja opštine (grada), urbanistički plan i druge odluke o pitanjima iz nadležnosti opštine (grada). Izborna nadležnost se odnosi na izbor predsednika i zamenika predsednika skupština opštine (grada), članova opštinskog (gradskog) veća na predlog predsednika opštine (gradonačelnika), sekretara skupštine, načelnika opštinske (gradske) uprave na predlog predsednika opštine (gradonačelnika), takođe se odnosi i na postavljanje direktora, kao i upravnih i nadzornih odbora javnih preduzeća, ustanova, organizacija i službi čiji je osnivač opština (grad).

Predsednik opštine (gradonačelnik)

Predsednik opštine (gradonačelnik) nov je organ vlasti uveden Zakonom o lokalnoj samoupravi i treba ga razlikovati od predsednika skupštine opštine (grada) koga smo dosad nazivali predsednikom opštine (gradonačelnikom). Predsednik opštine (gradonačelnik) nosilac je izvršne vlasti u opštini (gradu), dok je predsednik skupštine opštine (grada) predsedavajući skupštinom.

Predsednik opštine (gradonačelnik) neposredno se bira na izborima na period od četiri godine. U nadležnosti predsednika opštine (gradonačelnika) je izvršna vlast opštine (grada): on izvršava i stara se o izvršavanju odluka i drugih akata skupštine opštine (grada), predlaže donošenje odluka, usmerava i uskladuje rad opštinske uprave, predlaže postavljenja i rešenja u okviru opštinske (gradske) uprave, naredbodavac je izvršenja budžeta i vrši druge poslove predviđene zakonom. Takođe i predstavlja i zastupa opštinu, što je prema ranijem zakonu činio predsednik skupštine opštine.

Opštinsko (gradsko) veće

Opštinsko (gradsko) veće je organ, čija funkcija je usklađivanje rada predsednika opštine (gradonačelnika) i skupštine opštine (grada) i vrši kontrolno-nadzornu funkciju nad radom opštinske (gradske) uprave. Ova druga funkcija znači da je opštinsko (gradsko) veće drugostepeni organ odlučivanja u upravnom postupku. Pored ovih funkcija u nadležnost opštinskog (gradskog) veća ulazi i utvrđivanje predloga budžeta, kao i pomaganje predsedniku opštine (gradonačelniku) u vršenju njegovih poslova. Opštinsko (gradsko) veće čini do 11 članova. Opštine (gradovi) svojim statutima određuju tačan broj članova opštinskog veća koji ne može biti veći od 11. U opštinsko (gradsko) veće ulaze predsednik opštine (gradonačelnik) i njegov zamenik po funkciji.

Posebna rešenja gradskih opština

U pogledu organa vlasti u gradskim opštinama u jedinicima lokalne samouprave koje imaju status grada (Beograd, Novi Sad, Kragujevac, Niš) rešenja, koja su predviđena statutima gradova više su nego interesantna, osobito zbog toga što su neujednačena. Neujednačenost rešenja nije za kritiku, već za pohvalu, jer pokazuje spremnost lokalnih vlasti da zakon kroz statute prilagode potrebama svojih gradova. Da li su našli najbolja rešenja, vreme će pokazati. Kao organi vlasti u gradskim opštinama navode se: u beogradskim opštinama: skupština opštine, predsednik opštine i opštinsko veće; u novosadskim i kragujevačkim opštinama: organ vlasti je savet gradske opštine, koji vrši normativnu vlast, a koji čine odbornici i koji ima svog predsednika biranog iz redova odbornika. Skupština opštine, odnosno savet gradske opštine nosilac je normativne vlasti, dok predsednik opštine, odnosno saveta gradske opštine predsedava sednicama skupštine, odnosno saveta, ima reprezentativnu funkciju (zastupa i predstavlja opštinu) i nosilac je izvršne vlasti (beogradske i kragujevačke opštine). Za niške opštine predviđeno je najoriginalnije rešenje - organi vlasti su Veće gradske opštine i predsednik opštine. Veće gradske opštine vrši normativnu vlast. Sednicama veća predsedava predsednik veća, koji se bira iz redova većnika, apsolutnom većinom (većinom glasova od ukupnog broja većnika). Predsednik opštine vrši izvršnu vlast. Kao što se vidi u niškim opštinama postoji razlika između predsednika opštine i predsednika veća gradske opštine, dok u gradskim opštinama drugih gradova te razlike nema, već obe funkcije obavlja jedna ličnost.

Uprava opštine (grada)

Izmene u odnosu na raniji Zakon učinjene su i u oblasti uprave. Nekoliko je takvih izmena i vrlo su značajne, budući da ukazuju na novu organizaciju vlasti i pružaju mogućnosti za efikasniju upravu i za razvoj opštine (grada).

Opštinskom (gradskom) upravom rukovodi načelnik. Prema dosadašnjim rešenjima, na čelu uprave nalazio se sekretar skupštine opštine (grada). Ranije rešenje, kao i formiranje izvršnog odbora iz skupštinske većine, ukazivali su na primenu skupštinskog sistema vlasti na lokalnom nivou. Skupština je najviši organ vlasti koji kontroliše sve ostale organe, dok skupštinu niko ne kontroliše. Razdvajanjem funkcije načelnika uprave od funkcije sekretara skupštine, dobija se čistija podela vlasti, odnosno razdvaja se izvršna od normativne vlasti. Načelnika uprave postavlja skupština opštine (grada) na predlog predsednika opštine (gradonačelnika) i on ovim organima odgovara za svoj rad. Za načelnika uprave može se postaviti lice koje ima završen pravni fakultet, položen ispit za rad u organima državne uprave i najmanje 5 godina radnog iskustva.

U opštinskoj (gradskoj) upravi mogu se postaviti glavni arhitekta i opštinski (gradski) menadžer.

Glavni arhitekta se može (ali i ne mora) postaviti u opštinskoj (gradskoj) upravi. Njega postavlja i razrešava predsednik opštine (gradonačelnik). Opštine (gradovi) svojim statutima mogle su da se opredele za neko od mogućih rešenja: da ne unesu odredbe o glavnom arhitekti i time da se odreknu ove mogućnosti, da ostave mogućnost njegovog postavljenja ili da predvide njegovo obavezno postavljenje. U pojedinim statutima sreću se i odredbe kojima se uređuju uslovi koji moraju biti ispunjeni da bi jedno lice bilo postavljeno za glavnog arhitektu - završen arhitektonski ili građevinski fakultet i 3 godine radnog iskustva u struci. Poslovi glavnog arhitekta bi se sastojali u pokretanju inicijative za izradu urbanističkog plana, davanje uputstva za izradu arhitektonskih projekata radi očuvanja arhitektonskih i ambijentalnih vrednosti, davanje mišljenja na arhitektonske projekte veće vrednosti, saradnja sa ustanovama za zaštitu kulturnih dobara, itd. U opštinskoj upravi mogu da se postave i glavni stručnjaci iz drugih oblasti. Izgleda da je arhitekta bio najzanimljiviji zakonodavcu, verovatno zbog propusta koji su se javljali u oblasti urbanizma.

Opštinski (gradski) menadžer još jedna je mogućnost koju Zakon pruža. Opštinskog (gradskog) menadžera angažuje predsednik opštine (gradonačelnik), a poslovi opštinskog menadžera su unapređenje ekonomskog razvoja opštine (grada), podsticanje preduzetništva, stvaranje privatno-javnih partnerstava, podsticanje investiranja u opštinu (grad), iniciranje promena propisa koji otežavaju poslovne inicijative.

Nove ustanove predviđene Zakonom o lokalnoj samoupravi

Ombudsman

„U jedinici lokalne samouprave može se ustanoviti građanski branilac (ombudsman) koji štiti individualna i kolektivna prava i interese građana, tako što vrši opštu kontrolu rada uprave i javnih službi.“

čl. 126., stav 1. Zakona o lokalnoj samoupravi

Kao što se vidi iz citiranih zakonskih odredbi funkcija građanskog branioca jeste da zaštiti građane od lošeg rada uprave i to tako što vrši opštu kontrolu rada uprave. Opšta kontrola uprave podrazumeva da je ombudsman ovlašćen da kontroliše kako zakonitost tako i celishodnost rada uprave. Zakonitost rada svakako je lako shvatiti i podrazumeva da svi doneti akti i sve preduzete radnje moraju biti u skladu sa zakonom. Problem uvek nastaje kada treba ustanoviti da li je uprava postupala celishodno. Uprava može postupati zakonito, ali to još uvek ne znači da postupa i celishodno. Naime, u pojedinim stvarima uprava ima diskreciona ovlašćenja. To znači da zakon postavlja okvire, a sama uprava, krećući se u zakonskim okvirima, ima ovlašćenje da postupi na način za koji smatra da je najcelishodniji, najpogodniji za konkretan slučaj. U ovakvim slučajevima može se desiti da uprava povredi interes ili neko pravo građanina, a da nije postupala nezakonito već necelishodno.

Savet za razvoj i zaštitu lokalne samouprave

Savet za razvoj i zaštitu lokalne samouprave je institucija kojom se otvaraju vrata većem uticaju građana u jedinicama lokalne samouprave. Savet je fakultativni organ, odnosno, shodno slovu Zakona, skupština jedinice lokalne samouprave može da obrazuje savet. Opštinama je ostavljeno da same svojim statutima bliže odrede da li će uopšte ustanoviti Savet i na koji će način on funkcionisati.

Članovi saveta biće građani i stručnjaci iz oblasti koje su od značaja za lokalnu zajednicu i njihov osnovni zadatak jeste upravo podnošenje predloga koji bi trebalo da doprinesu razvoju opštine (grada). Savet bi svakako, po odredbama Zakona, imao ingerencije da se bavi zaštitom prava i dužnosti opštine.

Jasno je da je savet odličan način da građani organizovano kroz institucije utiču na poboljšanje i razvoj svog okruženja.

Savet za međunacionalne odnose

Savet za međunacionalne odnose ustanovljava se u nacionalno mešovitim opštinama i čine ga predstavnici svih nacionalnih i etničkih manjina.

Nacionalno mešovite opštine su one u kojima jedna nacionalna zajednica ima 5% od ukupnog broja stanovnika, odnosno sve nacionalne zajednice imaju 10% od ukupnog broja stanovnika. Predstavnike u savetu mogu imati zajednice sa više od 1% učešća u ukupnom

stanovništvu opštine.

Savet se bavi pitanjima ostvarivanja, zaštite i unapređenja nacionalne ravnopravnosti. O svojim stavovima i predlozima obavještava skupštinu koja je dužna da se o njima izjasni najkasnije u roku od 30 dana. Skupština ima još jednu obavezu - sve predloge odluka koje se tiču prava nacionalnih i etničkih manjina dužna je da dostavi savetu na mišljenje.

Neposredno upravljanje

Građani imaju pravo na lokalnu samoupravu, odnosno imaju pravo da upravljaju svojom opštinom ili gradom i to neposredno kroz građansku inicijativu, preko zbora građana i referendumu i posredno preko svojih predstavnika.

Građanska inicijativa

Građani imaju pravo da putem građanske inicijative predlože skupštini opštine (grada) donošenje određenih akata kojima će se urediti pitanja iz nadležnosti skupštine. Građanska inicijativa punovažna je kada se odnosi na pitanja iz izvornog delokruga opštine i kada je podržana potrebnim brojem potpisa građana. Zakon predviđa da se potreban broj potpisa utvrđuje statutom opštine (grada), a koji ne može biti manji od 10% birača opštine (grada). Skupština je dužna da o predlogu raspravlja i odluči (može da prihvati ili odbije predlog, ali mora da donese odluku) i da o svojoj odluci obavesti građane u roku od 60 dana od dobijanja predloga.

Zbor građana

Zbor građana je drugi način neposrednog upravljanja, s tim što se preko zbora građana upravlja delom opštine (grada) budući da se saziva za deo teritorije jedinice lokalne samouprave (opštine ili grada). Zbor građana raspravlja i daje predloge o pitanjima iz nadležnosti organa jedinice lokalne samouprave, a predloge i zahteve usvaja većinom glasova prisutnih i upućuje ih organima jedinice lokalne samouprave. Razlika u odnosu na građansku inicijativu jeste u domenu primene. Građanska inicijativa se pokreće za celu jedinicu lokalne samouprave, a zbor građana za deo teritorije. Predlog iznet u građanskoj inicijativi upućuje se skupštini opštine (grada), dok se predlog usvojen od strane zbora građana upućuje kako skupštini opštine, tako i drugim organima (predsedniku opštine/gradonačelniku ili opštinskom/gradskom veću), ali i službama jedinice lokalne samouprave.

Organi ili službe kojima je upućen predlog ili zahtev usvojen na zboru građana dužni su da razmotre zahtev ili predlog, da o njemu odluče (usvoje ga ili odbiju) i da o tome obaveste građane u roku od 60 dana.

Referendum

Zakon o lokalnoj samoupravi predviđa dve vrste referenduma:

- *fakultativni*: skupština opštine (grada) može na sopstvenu inicijativu da raspiše referendum o pitanjima iz svoje nadležnosti
- *obavezni*: skupština opštine (grada) mora da raspiše referendum o pitanjima iz svoje nadležnosti na zahtev građana. Tačnije, građani mogu građanskom inicijativom da zahtevaju da se raspiše referendum o pojedinim pitanjima iz nadležnosti skupštine opštine (grada). Skupština mora da raspiše referendum na delu teritorije jedinice lokalne samouprave o pitanjima koja se odnose na potrebe ili interese stanovništva tog dela teritorije

Značajno je da se građani upoznaju sa mogućnostima neposrednog upravljanja opštinom (gradom), jer upravo ovim sredstvima mogu jasnije da izraze svoje potrebe i interese, da dođu do njihovog zadovoljenja i da obezbede unapređenje opštine (grada) u skladu sa svojim zahtevima. Rečju, da dobiju opštinu po svojoj meri.

V IZBORI

Ideja o izborima predstavlja jednu od osnovnih civilizacijskih tekovina modernog društva. Osnove svakog demokratski orijentisanog društva jesu upravo izbori, predstavljanje i odgovornost izabраниh predstavnika. Nužnu pretpostavku obrazovanja i postojanja narodnog predstavništva čine izbori, tako da se izborni i predstavnički sistem pojavljuju kao jedna organska celina. Izbori, na posredan način, omogućavaju učesće građana (naroda) u vršenju vlasti i određivanja politike. Borba za napredne i demokratske ideje odvijala se uporedo s borbom za poštene i fer izbore i demokratske principe izbornog sistema.

Izborni sistemi

Izborna praksa poznaje dva osnovna tipa izbornog sistema - većinski i proporcionalni izborni sistem.

Većinski izborni sistem

Većinski izborni sistem (sistema većine) je tip izbornog sistema koji se temelji na većinskom pravilu odlučivanja o izbornom pobedniku i načelu formiranja stabilne i delotvorne parlamentarne većine i jednostranačke vlade. Postoje dva podtipa većinskog sistema: jednokružni i dvokružni većinski sistem. Prema jednokružnom sistemu biće izabran onaj kandidat koji dobije najveći broj glasova, tj. koji dobije relativnu većinu. Prema dvokružnom sistemu, izabran je onaj kandidat koji dobije polovinu plus jedan glas od ukupnog broja glasova u prvom krugu. Ukoliko nijedan kandidat ne dobije u prvom krugu apsolutnu većinu glasova, izbor će se rešiti u drugom krugu u kojem učestvuju dva kandidata koja su osvojila najveći broj glasova. Kandidat koji u drugom krugu dobije više glasova biće izabran. Većinski izborni sistem odlikuje veliki broj izbornih jedinica. Broj izbornih jedinica jednak je broju članova predstavničkog tela - skupštine.

Proporcionalni izborni sistem - sistem srazmernog predstavništva

Tip izbornog sistema koji se temelji na načelu ravnomernog političkog predstavljanja biračkog tela i raspodeli mesta u predstavničkom telu prema pravilu proporcionalnosti osvojenih glasova i mandata. Ovaj sistem odlikuje glasanje za liste kandidata (stranačke liste ili liste grupe građana). Naime, glasač se opredeljuje za listu na kojoj se nalazi veći broj kandidata. Poslanički mandati dele se između kandidatskih lista srazmerno - proporcionalno dobijenim glasovima. Na taj način je obezbeđeno i predstavljanje manjine (malih stranaka ili stranaka nacionalnih manjina) srazmerno dobijenim glasovima.

Izborne jedinice

Pod izbornim jedinicama podrazumevaju se delovi teritorije unutar kojih građani biraju svoje predstavnike. Obrazuju se prema različitim merilima, prema broju birača ili stanovnika (što nije isto), ali se najčešće podela na izborne jedinice poklapa sa administrativno-teritorijalnom podelom države. Često se javlja problem nejednakih izbornih jedinica, jer se teško može postići podela na izborne jedinice sa jednakim brojem glasača. Česti su slučajevi „prekranjanja” izbornih jedinica („*gerrymandering*”) u cilju obezbeđivanja izborne pobeđe. Nejednake izborne jedinice dovode do nejednakosti birača, jer se jednak broj predstavnika bira nejednak broj birača (povreda načela jednakosti, „jedan čovek, jedan glas”).

Izborni sistem u državnoj zajednici Srbija i Crna Gora

Ustavnom poveljom predviđeno je da se tokom prve dve godine po njenom usvajanju poslanici biraj posredno, srazmerno zastupljenosti u Narodnoj skupštini Republike Srbije i Skupštini Republike Crne Gore i da se na prvim izborima poslanici biraju iz sastava Narodne skupštine Republike Srbije, Narodne skupštine Republike Crne Gore i Savezne skupštine, kao i da mandat poslanika traje dve godine. Predviđeno je da, ukoliko se u tom dvogodišnjem periodu održe parlamentarni izbori u Srbiji i Crnoj Gori, sastav Skupštine SCG bude usaglašen srazmerno rezultatima izbora.

Nakon ovog početnog perioda, Ustavnom poveljom predviđeno je da poslanici Skupštine SCG budu birani neposredno, kao i da njihov mandat traje četiri godine.

Parlamentarni izbori u Republici Srbiji

Opšte napomene

Parlamentarne izbore raspisuje predsednik Narodne skupštine Republike Srbije. Mandat poslanika je četiri godine, a izbori se sprovode u Republici Srbiji kao jedinstvenoj izbornoj jedinici.

Postupak kandidovanja

Kandidate za poslanike mogu predlagati političke stranke, koalicije i druge političke organizacije i grupe građana koje svojim potpisom podrži najmanje 10.000 birača. Svojim potpisom birač može podržati samo jednog predlagagača, a potpisi moraju biti overeni u opštinskom sudu.

Poslanik može biti lice koje ima prebivalište u Republici Srbiji, državljanstvo državne zajednice SCG, da je navršio 18 godina i da je poslovno sposoban. Poslanik ne može istovremeno biti nosilac pravosudne ili druge funkcije na koju ga bira Narodna skupština Republike Srbije, ni drugi funkcioner ili zaposleni koji u republičkom organu obavlja poslo-

ve koji se odnose na delokrug tog organa, osim u slučajevima utvrđenim Ustavom. Danom potvrđivanja poslaničkih mandata, licu koje je izabrano od Narodne skupštine Republike Srbije prestaje ta funkcija, a licu zaposlenom u republičkom organu počinje da miruje radni odnos.

Raspodela mandata

U raspodeli mandata učestvuju izborne liste koje su dobile najmanje 5% glasova od ukupnog broja birača koji su glasali. Ovaj uslov se ne zahteva za stranke koje su registrovane kao stranke nacionalnih manjina, za koje važi prirodni prag u raspodeli mandata. Republička izborna komisija raspodeljuje poslaničke mandate primenom sistema najvećeg količnika (D'Ontov sistem).

Način raspodele

Ukupan broj glasova koji je dobila svaka pojedina izborna lista podeli se brojevima od 1 do zaključno sa brojem 250.

Dobijeni količnici razvrstavaju se po veličini, a u obzir se uzima 250 najvećih količnika. Svaka izborna lista dobija onoliko mandata koliko tih količnika na nju otpada.

Ako dve izborne liste ili više izbornih lista dobiju iste količnike na osnovu kojih se dodeljuje jedan mandat, a nema više neraspodeljenih mandata, mandat će se dodeliti listi koja je dobila ukupno veći broj glasova.

Prestanak mandata

Poslaniku prestaje mandat pre isteka vremena na koje je izabran:

- podnošenjem ostavke;
- ako je pravosnažnom sudskom odlukom osuđen na kaznu zatvora, bezuslovno u trajanju najmanje 6 meseci;
- ako je pravosnažnom sudskom odlukom lišen poslovne sposobnosti
- preuzimanjem posla ili funkcije koji su zakonom predviđeni kao nespojivi sa funkcijom poslanika;
- prestankom prebivališta na teritoriji Republike Srbije;
- gubljenjem državljanstva;
- ako nastupi smrt poslanika.

Izbori za predsednika Republike Srbije

Opšte napomene

Predsednik Narodne skupštine raspisuje izbore za predsednika Republike. Mandat pred-

sednika Republike je pet godina, a izbori se sprovode u Republici Srbiji kao jedinstvenoj izbornoj jedinici.

Procedura kandidovanja i utvrđivanje rezultata

Predsednik može biti lice koje je državljanin Republike Srbije, koje je navršilo 18 godina, koje je poslovno sposobno i ima prebivalište na teritoriji Republike Srbije najmanje godinu dana pre održavanja izbora.

Kandidata za predsednika može predložiti politička stranka ili druga politička organizacija, koalicija, kao i grupa građana koja prikupi najmanje 10.000 potpisa birača u Republici. Za predsednika Republike izabran je kandidat koji je dobio većinu glasova birača koji su glasali. Ako ni jedan kandidat ne dobije potreban broj glasova, glasanje se ponavlja u roku od 15 dana. U drugom krugu učestvuju dva kandidata koji su dobili najveći broj glasova ili više kandidata koji su dobili jednak i istovremeno najveći broj glasova.

Za predsednika Republike izabran je kandidat koji je dobio najveći broj glasova, bez obzira koliko je birača glasalo na izborima.

Izbori za poslanike u Skupštini Autonomne Pokrajine Vojvodine

Opšte napomene

Ove izbore raspisuje predsednik Skupštine Autonomne Pokrajine Vojvodine. Skupština ima 120 poslanika čiji mandat traje četiri godine. Poslanici se biraju po većinskom i proporcionalnom izbornom sistemu.

Za poslanika može biti izabran građanin Republike Srbije koji je navršio 18 godina života, poslovno je sposoban i ima prebivalište na teritoriji Pokrajine. Poslanik ne može biti zaposlen u pokrajinskom organu.

Izbor poslanika po većinskom izbornom sistemu

Procedura kandidovanja

Po većinskom izbornom sistemu bira se 60 poslanika između pojedinačno utvrđenih kandidata sa liste kandidata u izbornim jedinicama utvrđenim posebnim aktom. Kandidata za poslanike mogu predlagati posebno ili zajedno političke stranke i druge političke organizacije, odnosno koalicije više stranaka, kao i grupe građana, koje prikupe potpise najmanje 200 birača u izbornoj jedinici.

Raspodela mandata

Za poslanika je izabran kandidat koji je dobio većinu glasova birača koji su glasali u

izbornoj jedinici. Ako ni jedan od kandidata u prvom krugu glasanja ne dobije potrebnu većinu, glasanje se ponavlja u roku od 15 dana. Na ponovljenom glasanju glasa se o dva kandidata koji su dobili najveći broj glasova ili o više kandidata koji su u prvom krugu glasanja dobili jednak i istovremeno najveći broj glasova. Na ponovljenom glasanju izabran je kandidat koji je dobio najveći broj glasova. Kada je više kandidata dobilo jednak i istovremeno najveći broj glasova i na ponovljenom glasanju, glasanje se ponavlja u roku od 8 dana sve dok jedan kandidat ne dobije najveći broj glasova.

Izbor poslanika po proporcionalnom izbornom sistemu

Procedura kandidovanja

Po proporcionalnom izbornom sistemu u Pokrajini, kao jednoj izbornoj jedinici, bira se 60 poslanika. Kandidate za poslanike mogu predlagati, posebno ili zajedno, političke stranke, koalicije i druge političke organizacije ili grupa građana koje svojim potpisima podrži najmanje 6.000 birača po izornoj listi. Političke stranke nacionalnih manjina i koalicije političkih stranaka nacionalnih manjina mogu predlagati kandidate za poslanika, koje svojim potpisima podrži najmanje 3.000 birača po izornoj listi.

Raspodela mandata

Svakoj izornoj listi pripada broj mandata koji je srazmeran broju dobijenih glasova. U raspodeli mandata učestvuju izborne liste koje su dobile najmanje 5% glasova od ukupnog broja glasova birača koji su glasali. Političke stranke nacionalnih manjina i koalicija političkih stranaka nacionalnih manjina učestvuju u raspodeli mandata i kad su dobile manje od 5% glasova od ukupnog broja birača koji su glasali.

Način raspodele

Pokrajinska izborna komisija raspodeljuje mandate primenom sistema najvećeg količnika. Mandati se raspodeljuju tako što se ukupan broj glasova koji je dobila svaka izborna lista podeli brojevima od jedan do zaključno sa brojem 60. Dobijeni količnici razvrstavaju se po veličini a u obzir se uzima 60 najvećih količnika. Svaka izborna lista dobija onoliko mandata koliko tih količnika na nju otpada. Ako dve izborne liste ili više izbornih lista dobiju iste količnike na osnovu kojih se dodeljuje jedan mandat, a nema više neraspoređenih mandata, mandat će se dodeliti listi koja je dobila ukupno veći broj glasova. Izornoj listi se dodeljuje trećina dobijenih mandata kandidatima po njihovom redosledu na listi.

Prestanak mandata

Poslaniku prestaje mandat pre isteka vremena na koje je izabran:

- podnošenjem ostavke;

- ako je pravosnažnom sudskom odlukom osuđen na bezuslovnu kaznu zatvora u trajanju od najmanje 6 meseci;
- ako je pravosnažnom odlukom lišen poslovne sposobnosti;
- preuzimanjem posla, odnosno funkcije koje su, u skladu sa zakonom, odnosno ovom odlukom nespojive s funkcijom poslanika;
- ako mu prestane prebivalište na teritoriji pokrajine;
- gubitkom državljanstva;
- smrću.

Izbori za odbornike skupština jedinica lokalne samouprave

Opšte napomene

Ove izbore raspisuje predsednik Narodne skupštine Republike Srbije. Mandat odbornika je četiri godine, a izbori se odvijaju u jedinici lokalne samouprave kao jedinstvenoj izbornoj jedinici.

Procedura kandidovanja

Kandidate za odbornike mogu predlagati posebno ili zajedno političke stranke, koalicije i druge političke organizacije i grupe građana koje podrži najmanje:

- 30 birača za jednog kandidata;
- 200 birača za izbornu listu.

Odbornik može biti lice koje je prijavljeno u toj izbornoj jedinici i koje ima državljanstvo državne zajednice SCG. Odbornik ne može biti lice zaposleno u opštinskoj upravi niti to može biti lice koje imenuje skupština jedinice lokalne samouprave.

Raspodela mandata

Odbornički mandati raspodeljuju se između izbornih lista srazmerno broju dobijenih glasova koje je osvojila svaka od izbornih lista. U raspodeli mandata učestvuju izborne liste koje su dobile najmanje 3% glasova birača koji su glasali.

Način raspodele

Ukupan broj odborničkih mesta množi se brojem važećih glasova koje je osvojila svaka od izbornih lista. Dobijeni broj zatim se deli ukupnim brojem glasova datim svim izbornim listama, izuzimajući glasove date onim listama koje nisu ispunile cenzus od 3%. Svako izbornoj listi dodeljuje se onoliko odborničkih mandata koliko celih brojeva proizilazi iz ove proporcije. Ukoliko jedan ili više mandata ostane neraspoređen, oni se dodeljuju izbornim listama prema najvećim delovima razlomka. Kada dve ili više izbornih lista imaju isti ili sle-

deći deo razlomka, mandat se dodeljuje izbornoj listi koja je osvojila veći broj mandata.

Izbornoj listi se dodeljuje 1/3 mandata po redosledu kandidata na listi, a za ostalih 2/3 ostavlja se rok od 10 dana da predlagači sami izaberu odbornike od kandidovanih na listi. Jedini uslov jeste da svaki četvrti kandidat mora biti suprotnog pola od onog koji je većinski zastupljen na listi.

Prestanak mandata

Odborniku mandat prestaje:

- ostavkom;
- raspuštanjem Skupštine jedinice lokalne samouprave;
- u slučaju da je pravosnažno osuđen na безусловnu kaznu zatvora od 6 meseca;
- pravosnažnim lišavanjem poslovne sposobnosti;
- preuzimanjem posla koji nije u skladu sa odborničkim mandatom;
- prestankom prebivališta na toj opštini;
- gubljenjem državljanstva;
- smrću.

Izbori za predsednika opštine ili gradonačelnika

Opšte napomene

Predsednik opštine, odnosno gradonačelnik, ne može biti odbornik Skupštine opštine, odnosno grada, ne može da vrši dužnost u organima javnih službi ili preduzeća koje osniva opština, odnosno grad, niti dužnost u državnim organima ili organima teritorijalne autonomije.

Procedura kandidovanja

Kandidata mogu da predlože posebno ili zajedno političke stranke koje svojim potpisima podrži najmanje 3% birača u opštini, kao i grupe građana pod istim uslovima.

Raspodela mandata (prosti većinski sistem)

Za predsednika opštine izabran je kandidat koji je dobio većinu glasova birača koji su glasali. Ako ni jedan kandidat u prvom krugu glasanja ne dobije većinu glasova birača koji su glasali, u drugom krugu učestvuju dva ili više kandidata, koji su dobili jednak i istovremeno najveći broj glasova. Ako nijedan kandidat ne dobije većinu, onda se za osam dana organizuje treći krug.

Prestanak mandata

Predsedniku opštine mandat prestaje:

- ostavkom;
- ukoliko je pravosnažno i bezuslovno osuđen na kaznu zatvora od 6 meseci i više;
- gubitkom državljanstva;
- vršenjem poslova koji su zakonski nespojivi sa funkcijom predsednika opštine;
- opozivom;
- smrću;
- u drugim slučajevima, koji su predviđeni Zakonom.

U slučaju prestanka mandata, predsednik Narodne skupštine Srbije u roku od 15 dana raspisuje izbore, sem ako je do isteka mandata ostalo manje od 6 meseci. Do izbora novog predsednika, predsednik Skupštine opštine obavlja tu funkciju.

Predlog za opoziv predsednika opštine mogu podneti:

- političke stranke i grupe građana uz potpise 10% birača upisanih u birački spisak opštine;
- skupština opštine, većinom glasova ukupnog broja odbornika;
- vlada Srbije, ukoliko oceni da se povereni poslovi ne obavljaju u skladu sa zakonom.

O predlogu za opoziv birači se izjašnjavaju neposredno, na izborima. Predsednik opštine je opozvan u slučaju da je za opziv glasala većina od ukupnog broja glasalih. Ukoliko je predlog za opoziv predložen od strane Skupštine opštine odbijen, Skupština se raspušta.

Posebna rešenja gradskih opština

U beogradskim, novosadskim i kragujevačkim gradskim opštinama, predstavničko telo (skupština gradske opštine u beogradskim, odnosno savet gradske opštine u novosadskim i kragujevačkim opštinama) koje vrši normativnu vlast, čine odbornici, koje birači biraju neposredno na izborima. Mandat odbornika traje četiri godine. U niškim opštinama predstavničko telo je Veće gradske opštine, koje čini 9 većnika, koje birači biraju neposredno na izborima. Odbornici skupštine/saveta gradske opštine, odnosno većnici gradske opštine biraju se prema istom izbornom sistemu kao što se biraju i gradski odbornici, što znači da je gradska opština jedna izborna jedinica; birači glasaju za liste kandidata; mandati se raspodeljuju srazmerno broju glasova koje je lista osvojila; u raspodeli mandata učestvuju liste koje su prošle cenzus od 3%.

Predsednik opštine kao poseban organ vlasti predviđen je u beogradskim i niškim opštinama. Ipak, norme kojima se reguliše položaj predsednika opštine u beogradskim opštinama ne razlikuju se bitnije od normi kojima se reguliše položaj predsednika saveta gradske opštine u novosadskim i kragujevačkim opštinama. Bez obzira kako se nazivala ova funk-

cija, u različitim gradovima zajedničko je da se, u beogradskim, novosadskim i kragujevačkim opštinama, na nju dolazi na isti način - iz redova odbornika, apsolutnom većinom (većinom glasova od ukupnog broja odbornika), a ne neposrednim izborima. Razlike u rešenjima postoje samo u broju odbornika koji mogu da predlože kandidata za predsednika opštine, odnosno saveta gradske opštine. Taj broj se kreće od 1/3 odbornika u kragujevačkim opštinama, preko 1/5 odbornika u beogradskim opštinama, do 5% članova saveta gradske opštine u Novom Sadu.

Predsednik gradske opštine u Nišu bira se neposredno, primenom istog izbornog postupka kao i za izbor gradonačelnika.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

316.334.3(497.11)(035)

321.7(497.11)(035)

342(497.11)(035)

POTESTAS a popolo / vlast izbliza/

(priredio) Centar za slobodne izbore i demokratiju;
(urednik Bojana Zarić).

Beograd; Centar za slobodne izbore i Demokratiju, 2005
(Beograd; Tipografik Plus). - 36 str.; 23 cm

Tiraž 1500

ISBN 86-83491-33-1

1. Centar za slobodne izbore i demokratiju (Beograd)

a) Političke institucije - Srbija - Priručnici

COBISS . SR - ID 122099468